C

Generalitat de Catalunya
Institució de les Lletres Catalanes

ISBN 84-393-4980-7

C

TEATRE DE GUERRA I REVOLUCIÓ DE JOAN OLIVER

CURA DE

RANCESC FOGUET I BOREU

Set peces teatrals, atribuides a la ploma de Joan Oliver, i publicades a L'Esquella de la Torratxa, entre 1936 i 1939

TEATRE DE GUERRA I REVOLUCIÓ DE JOAN OLIVER

TEATRE DE GUERRA I REVOLUCIÓ DE JOAN OLIVER

A CURA DE

FRANCESC FOGUET I BOREU

Set peces teatrals, atribuides a la ploma de Joan Oliver, i publicades a L'Esquella de la Torratxa, entre 1936 i 1939

Generalitat de Catalunya

PRIMERA EDICIÓ: novembre de 1999
PUBLICAT PER: Institució de les Lletres Catalanes
Portal de Santa Madrona 6-8 - 08001 Barcelona
ilc@correu.gencat.es
Tel: 93 316 27 80
Fax: 93 316 27 98

© D'AQUESTA EDICIÓ: Institució de les Lletres Catalanes
© DE LA INTRODUCCIÓ: Francesc Foguet i Boreu

ISBN: 84-393-4980-7
DIPÒSIT LEGAL: B-47.239/99

DISSENY GRÀFIC: Pepa Estrada
PREIMPRESSIÓ: Víctor Igual, S.L.
IMPRESSIÓ I ENQUADERNACIÓ: Printing Súria

Sumari

9 Introducció
19 Lo Rabadà
23 Casa't, que no tindràs dona!
29 Els emboscats
37 Senyors: va bola!
47 Serveis auxiliars
51 Declaracions del Bou a la Mula sobre el que espera al Nen Jesús
55 El general a l'altre barri

Introducció

I

La situació bèl·lica i revolucionària generada a partir del 19 de juliol de 1936 originà en els cenacles teatrals catalans un moviment de reflexió teòrica i crítica entorn de la necessitat de canviar els repertoris i d'adequar-los a les noves circumstàncies. La creació d'un teatre «conseqüent» suscità un debat, secundat des de posicions diverses, sobre les possibilitats que oferia la tradició teatral catalana i la viabilitat de la dramatúrgia en actiu de cara a la conformació d'un teatre que s'adigués —si més no, mínimament— amb les bases socioeconòmiques sancionades pel règim revolucionari. Les vies internes de renovació, a la recerca d'un repertori, consistien bàsicament, doncs, en la revaloració dels clàssics (des de Josep Robrenyo o Abdó Terrades fins a Àngel Guimerà, Ignasi Iglésias o Santiago Rusiñol) i en la vindicació d'autors en actiu (Ramon Vinyes, Joan Oliver, Xavier Benguerel, Lluís Capdevila), però també en la confecció d'un autèntic repertori de guerra i revolució, com el que es potencià des del setmanari politicohumorístic *L'Esquella de la Torratxa* (vinculat al PSUC). El procés no era exclusiu de la dramatúrgia catalana, si bé pràcticament s'ignoraven les propostes que (com és el cas dels textos que ara editem) maldaren per oferir un teatre adequat als nous temps. El referent espanyol, en canvi, és a bastament conegut i el seu desenvolupament s'articulà en una actuació anàloga: els intents de crear una dramatúrgia «d'urgència o de circumstàncies» que dugueren a terme escriptors com Rafael Alberti, Miguel Hernández o Max Aub, per esmentar els més significatius, es compaginaren amb la reivindicació dels corrents més renovadors de la literatura dramàtica castellana (Federico García Lorca o Alejandro Casona) o la revisió actualitzada de la dramatúrgia clàssica (Cervantes o Lope de Vega).

No obstant això, la dialèctica entre tradició i renovació presentava, en el teatre català, una problemàtica específica: es trobava mancat d'una tradició sòlida, operativa, vàlida per a la conformació d'un teatre nacional que fos del tot homologable a les dramatúrgies europees més innovadores. El llast venia de lluny, però en el moment adquiria una transcendència cada vegada més imperiosa, perquè l'escena oficial —el Teatre Català de la Comèdia (Poliorama)— programava sense cap mena de coherència i era incapaç d'abanderar la desitjada actualització escènica i, en darrera instància, perquè el conjunt de la cultura catalana sentia progressivament l'amenaça genocida del feixisme. En aquest context, Joan Oliver obrí foc en el debat sobre la validesa de la pròpia tradició dramàtica i l'eficàcia de les noves promocions per a la configuració d'un teatre «nacional» amb unes paraules categòriques i demolidores: «No cal fer-se il·lusions. El teatre català de Robrenyo ençà, ha estat —descomptades les excepcions— un simple deport sense transcendència. Mancats en absolut de tradició, sense un teatre renaixentista ni clàssic on recolzar-nos, els catalans no hem passat en la dramatúrgia de múltiples assaigs d'aprenent. Podríem esmentar algun cas aïllat de veritable home de lletres que en un moment de la seva carrera es lliurà a la producció escènica. Tanmateix, la manca d'una autèntica escola dramàtica, malmenà allò que podia haver estat l'aurora d'un teatre nacional» (*Meridià*, núm. 3 [28-I-1938], pàg. 1). El teatre de l'anomenada «època d'or» tenia, segons l'autor de *La fam*, un regust de «provincianisme que l'invalidava com a fenomen nacional», era un «simple entreteniment sense categoria literària» i es resistia a la revisió. La producció dramàtica jove, al seu torn, era incapaç de passar la prova de la traducció i de crear un teatre substancialment indígena que reflectís alhora els nous corrents dramàtics que triomfaven en els països capdavanters. Tant la tradició immediata com la dramatúrgia jove no feien res més que corroborar, comptat i debatut, la necessitat de «cremar les naus esbalandrades del passat, i començar de bell nou».

II

Durant la guerra, *L'Esquella de la Torratxa* publicà anònimament diversos textos «dramatitzables» de tarannà humorístic, irònic o satíric sobre temes d'actualitat candent, alguns dels quals foren subtitulats explícitament «esquellots d'actualitat i representables». Aquest setmanari politicohumorístic assajava, entre la facècia i la denúncia, la creació d'un teatre de circumstàncies breu, de contingut antifeixista i intencionadament crític. Com a fita dels seus propòsits, que anaven més enllà de la lletra escrita, *L'Esquella*, tot fent homenatge al seu nom pitarresc, saltà a l'escenari per donar a conèixer una mostra dels seus «esquellots en acció», escrits per alguns dels més fins i més càustics humoristes catalans que hi col·laboraven. Així, com a colofó de l'Exposició del Fred, celebrà un festival a profit de la roba d'hivern per als combatents, el diumenge 2 de gener de 1938, al Teatre Barcelona, en el qual la companyia de Josep Santpere estrenà quatre «esquellots» de plomes reconegudes: *Aquí, Ràdio Sevilla*; *Quatre pintes*; *Joan de la Manta*, i *A can Seixanta!* L'espectacle, acomboiat per la vèrbola picant del tenor Antoni Palacios, es completà amb una xerrada de l'escriptor Francesc Pujols sobre l'historial anecdòtic de *L'Esquella de la Torratxa* i s'amaní amb les actuacions del ventríloc Ojivales, el Quartet Vocal Barcelona (que interpretà «Rosa de bardissa» i «Caramelles»), els excèntrics Nita and Paddy-Graells (imitadors de Stan Laurel i Oliver Hardy), la dansarina de *cancan* Julita Ramírez i la cantadora flamenca Trinitària.

La premsa del període aplaudí sobretot la provatura de confegir un teatre de circumstàncies que amalgamés el vessant lúdic amb els crític i satíric, suggerí la urgència d'articular un repertori de circumstàncies que esperonés la renovació teatral i remarcà la gran afluència de públic i l'èxit extraordinari que suposà l'organització del festival. Tanmateix, mantingué l'anonimat dels textos i es limità a elogiar-ne la vàlua com a teatre humorístic, d'actualitat i antifeixista. Afortunadament, Andreu Avel·lí Artís, protagonista en quant dramaturg i periodista teatral de l'escena del moment, ens ha comunicat que els quatre autors dels esquellots eren els humoristes literaris més destacats d'aleshores: Joan Oliver, Àngel Ferran, Ernest Guasp i Andreu Avel·lí Artís (creador de l'obra *A can Seixanta!*). A pesar de la col·laboració circumstancial amb la iniciativa del setmanari, Artís ha volgut deixar-nos ben clar que cap dels quatre autors s'identificava absolutament amb la presumpta ortodòxia ideològica de *L'Esquella de la Torratxa*.

Els textos dels quatre esquellots representables estrenats al Teatre Barcelona molt probablement s'han perdut. A manca d'altres fonts, els comentaris que en féu la revista amateur *El Consueta* (núm. 70 [6-II-1938], pàg. 6-10) ens permeten de fer-nos una idea aproximada sobre la temàtica dels quatre esquetxos. Així, *Aquí, Ràdio Sevilla* era «una paròdia de la xerrameca diària del locutor sevillà [Gonzalo Queipo de Llano] en la qual voltat de la fauna dirigent del camp rebel i entre glop i glop de "manzanilla" va llançant tota la seva bilis antirepublicana i anticatalanista, fins que l'anunci de la presència dels nostres "xatos" els fa mostrar la seva covardia fugint desordenadament». *Quatre pintes* ridiculitzava «els feixistes "perseguits per la revolució", "honorables ciutadans", els quals amagats en llars amigues i d'idèntica ideologia es passen el temps fent mitja, viuen confiats amb allò que escampen les ràdios faccioses. Llur honorabilitat no priva que la muller d'un d'ells s'entengui amb un altre d'aquests modèlics ciutadans i esperin l'arribada dels avions i el tancament del fluid elèctric "per a fer de les seves"». *En Joan de la Manta* esdevenia, també, «la caricatura encertadament presentada de l'home (com tants n'hi ha) ben peixat i amb tot confort, però que li molesten les incomoditats de la natura sense recordar-se dels que al front accepten totes les inclemències i tribulacions pròpies de la guerra. En Joan de la Manta és un d'aquests individus que es passa tota la vida al llit, combatent el fred, però que amb una recollida de matalassos, per haver trobat els encarregats la porta del pis oberta, s'enduen junt amb el parament del llit al "pobre" Joan de la Manta». *A can Seixanta!*, finalment, escarnia «els feixistes enrolats en organitzacions secretes els afiliats de les quals porten un número per distingir-se. Mentre el protagonista núm. 60 treballa per la "causa", a la seva muller no li manca companyia. Quan retorna a casa, troba l'amant a dintre de l'armari, aquest es fa passar per conspirador. L'altre, càndid, s'ho creu, es fan amics i l'intrús li demana que l'inscriguin en la seva organització. I mentre el marit es disposa a estendre la sol·licitud redactada en "clau" al seu darrere la muller amb el llibre-clau a les mans i entre bes i bes amb l'amant, li va dictant les paraules corresponents».

Aquest repertori de circumstàncies o d'urgència potenciat per *L'Esquella de la Torratxa* s'erigia, a desgrat de les dificultats de projecció, en una de les vies possibles de renovació de l'escena catalana coetània —vist el magre resultat d'altres temptatives com el concurs de Teatre de Xoc— que continuava la vena satírica autòctona. I, per tant, permetia de compaginar el respecte a una tradició humorística, encara vigent a les renovades pàgines del setmanari, amb els desigs d'innovació que expressà permanentment un sector important dels cenacles teatrals antifeixistes, capficats per l'immobilisme del panorama escènic socialitzat. Amb aquestes peces es materialitzava, al cap i a la fi, la reivindicació d'un teatre combatiu, fresc, immediat, que abordés sense inhibicions els problemes i les tensions més candents del moment i que recuperés el filó de teatre polític català —malgrat l'oblit de noms com Josep Robrenyo o Abdó Terrades— adaptant-lo a la nova situació històrica. El contingut globalment antifeixista d'aquest repertori reflecteix molt bé la situació exterior que en motivà la creació i que el determinà temàticament.

III

Del conjunt de textos publicats sense signar a les pàgines de *L'Esquella de la Torratxa*, n'hi ha almenys set que, segons tots els indicis, podem atribuir a la ploma de Joan Oliver. En efecte, tal com ens ha confirmat el professor Miquel M. Gibert, les peces breus que presentem tenen l'enginy incisiu característic de la incipient producció dramàtica de Joan Oliver i, en general, es construeixen dramatúrgicament sobre la base de la comèdia burgesa, adaptada als nous esdeveniments politicosocials. L'atribució a la ploma oliveriana acaba d'arrodonir-se si tenim en compte que, a banda del tractament argumental i de l'estil literari peculiars del dramaturg, en unes notes manuscrites dipositades al seu arxiu, i exhumades per Gibert, l'escriptor sabadellenc assegurava que havia escrit dues peces de teatre de guerra: *L'emboscat* i *La fi d'en Cagalàstics*, que s'havien representat al Teatre Barcelona. Malgrat això, no hem pogut trobar cap traça sobre aquestes representacions, llevat de l'avinentesa ben probable que les confongués amb la presentació pública dels esquellots que, com hem vist, impulsà *L'Esquella de la Torratxa* amb la seua col·laboració com a dramaturg. Atenent a la imprecisió en records i citacions de què

féu gala Oliver, no seria gens d'estranyar que *L'emboscat* correspongués, en realitat, a *Els emboscats* i que *La fi d'en Cagalàstics* fos versemblantment *El general a l'altre barri*, —ambdues publicades a les planes de *L'Esquella de la Torratxa*, com també la resta de textos que editem ací.

El realisme satíric singularitza totes les peces d'assignació oliveriana recollides al setmanari politicohumorístic, des de les que retraten l'enviliment de la vida domèstica burgesa sota el nou règim revolucionari *(Casa't, que no tindràs dona; Els emboscats; Serveis auxiliars)* fins a les que parodien motius de la tradició popular *(Lo Rabadà, Declaracions del Bou a la Mula sobre el que espera al Nen Jesús)*, passant per les que assagen plantejaments més decididament polititzats amb to accentuat de farsa *(Senyors: va bola!, El general a l'altre barri)*. La sàtira du inherent un potencial desemmascarador i facilita el vincle imprescindible d'unió amb el públic receptor. La literatura dramàtica acompleix, més que mai, la finalitat essencial que li conferí Oliver: generada a conseqüència d'una situació històrica concreta, actua sobre una societat que n'és protagonista activa. La sàtira d'una realitat recognoscible facilitava de trobar en la rialla el lligam directe amb el públic i, alhora, dotar d'un alt valor crític que desacredités comportaments socials considerats vituperables en relació amb les necessitats d'implicació en la lluita col·lectiva. La temàtica bèl·lica i revolucionària és el teló de fons, més explícit o menys, de totes les anècdotes en què es basen els textos. És un teatre d'intenció crítica que cerca la complicitat del públic lector/espectador a través de l'humor com a clau de volta per aconseguir una receptivitat plena: calia que fos interpretat ideològicament en un sentit inequívoc i que acomplís les seues finalitats lúdiques i pedagògiques.

Formalment, les obres es caracteritzen per la seua considerable brevetat i el seu esquematisme tant en la simplicitat de l'escenificació com en la configuració caricaturesca dels personatges. Es pretén d'oferir, amb un interès clarament didàctic, un missatge de contingut antifeixista amb la màxima claredat i contundència, per bé que l'actitud crítica no deixi de ser, de vegades, distanciada. Tot i els condicionants de la seua durada breu, la formulació dramàtica s'inspira en unes formes adscrivibles al teatre de bulevard i el vodevilesc, o bé manllevades de la tradició popular, convenientment readaptades a una temàtica que ve condicionada per les palpitacions de l'hora. Així, les peces més paradigmàtiques de l'aplicació del bisturí crític contra una determinada cosmovisió des de l'adaptació de formes arquetípiques de la comèdia burgesa de preguerra (en la línia que va de *Marit i muller o el descompte* a *Cataclisme*) són: *Casa't, que no tindràs dona!*, *Serveis auxiliars* i *Els emboscats*. Quant al manlleu popular, a *Lo Rabadà* i *Declaracions del Bou a la Mula...* s'opera una desmitificació paròdica d'una nadala i d'un episodi de la mitologia cristiana, respectivament, difosos sovint per la tradició popular en forma de representacions escèniques. Si a *Lo Rabadà* la paròdia consisteix a substituir, tot conservant alguns versos que facin identificable l'original, el pastorell que es resisteix malhumoradament a anar a adorar l'infant Jesús per un jove emboscat que tampoc no s'avé a la crida que li fan els soldats perquè se'n vagi a combatre al front, a *Declaracions del Bou a la Mula...* enfoca d'una manera mordaç —per l'estil d'*Allò que tal vegada s'esdevingué*— un conegudíssim episodi de la iconografia cristiana: les dues bèsties del pessebre, dotades d'una excepcional visió profètica, auguren un futur poc afalagador per al Messies i el seu llegat. El gènere farsesc, ben popular també, troba en *Senyors: va bola!* i *El general a l'altre barri* una resolució més elaborada i efectista que emfasitza la comicitat a partir d'uns personatges tipificats i unes situacions grotesques i, des del punt de mira ideològic, permet de ridiculitzar les autoritats dirigents feixistes.

Les anècdotes que són transformades en matèria dramàtica es focalitzen en escenaris diferents de la rereguarda republicana *(Casa't, que no tindràs dona!; Els emboscats; Serveis auxiliars; Lo Rabadà)*, feixista *(Senyors: va bola!)* o de designis celestials *(Declaracions del Bou a la Mula sobre el que espera al Nen Jesús; El general a l'altre barri)*. La gamma de personatges que les protagonitzen, arquetipus inconfusibles i inexemplars d'una realitat latent, sofreix el pes inexorable dels esdeveniments i deixa al descobert unes conductes i uns comportaments del tot reprensibles en temps de guerra. El jove emboscat de *Lo Rabadà* haurà de conformar-se a anar al front i deixar la seua situació folgada a la rereguarda perquè un decret del govern així ho dicta. Els dos membres de l'exbona societat d'*Els emboscats* tampoc no podran reeixir en el seu ridícul estratagema per eludir la incorporació a files. El marit de *Casa't, que no tindràs dona!* es veurà substituït per l'amant —figura in-

dispensable per certificar el sentit del matrimoni burgès— perquè una sogra partidària del Generalíssimo no accepta la legalitat republicana en matèria conjugal. El *bon vivant* de *Serveis auxiliars* beneirà l'amant de la seua muller per tal com li ha estalviat l'obligació de dur-la a l'estrena d'una obra teatral al Poliorama i, per carambola, li ha permès de gaudir d'un sopar abundant. L'actitud aquiescent i melodramàtica de les dones d'aquestes darreres peces —la caracterització histriònica de les quals és similar als personatges femenins del teatre oliverià de preguerra— acaba de posar en evidència tant els mecanismes morals de la vida domèstica burgesa com la posició filofeixista de determinats sectors socials de la rereguarda republicana.

Pel que fa als ressorts del bàndol declaradament feixista, el suport decisiu que prestava l'església catòlica oficial i la hipòcrita no-intervenció en què s'escudaven les potències democràtiques internacionals són els temes de fons de *Declaracions del Bou a la Mula sobre el que espera al Nen Jesús.* El Bou i la Mula, dos espectadors privilegiats, interpreten didàcticament el destí fatal de la tradició judeocristiana des del naixement de Jesús fins a l'adveniment de Franco. La mirada del tot imprevista dels dos personatges lleva gravetat a l'efemèride i contempla escèpticament el desenvolupament de la història (recordem que el bou és una figura essencial del pessebre vivent, però també del particular *Bestiari* oliverià). Amb un to més farsesc, *Senyors: va bola!* es mofa de les forces vives del bàndol facciós que, amb la implicació alemanya, esperen infructuosament l'entrada de les seues tropes a la ciutat de Madrid. L'habilitat d'un català, mogut per una bona causa, ensarronarà l'ambició i els interessos de l'oligarquia feixista. Finalment, a *El general a l'altre barri,* Severiano Martínez Anido, mort a Valladolid el 24 de desembre de 1938, no pot escapar-se de la condemna a l'infern perquè, segons el control burocràtic i jeràrquic dels estaments celestials, la seua conducta terrenal el fa mereixedor d'aquesta sentència (és sabut que, juntament amb el cap de policia Arlegui, Martínez Anido fou tristament famós, especialment a la dècada dels vint quan exercia el càrrec de governador civil, per raó de la seua actuació repressiva contra els «obrers, catalanistes, republicans...»).

IV

Les obres que atribuïm a l'enginy de Joan Oliver revelen una aposta diàfana per sintonitzar, des d'una òptica ètica i ideològica específica, amb una «conjuntura mental» molt distintiva de la rereguarda republicana. Algunes d'aquestes peces breus recorden, en part, els episodis de *La fam* que reflecteixen determinades circumstàncies que es vivien a la rereguarda, però les mateixes característiques genèriques impossibiliten una reflexió tan ambiciosa com la de l'obra que és considerada una de les més importants del període. De tota manera, aquestes obretes d'urgència o de circumstàncies suposen també un intent d'adequar la coherència d'uns pressupòsits dramàtics previs a la contingència d'un moment històric. L'operació s'aplicà, en concret, a la denúncia mordaç de l'actitud reprovable dels adversaris antirepublicans —sia els quintacolumnistes de filiació burgesa, sia els dirigents i acòlits feixistes— representatius d'uns nefastos contravalors culturals. Des de la seua originalitat, Oliver participava de ple, així, en una de les vies de renovació que s'assenyalà com a possible revulsiu per a la revitalització de l'escena catalana del trienni. Ben mirat, l'atenció a la realitat històrica del moment trobava, respecte de la major transcendència de *La fam,* una formulació complementària, més desinhibida ideològicament i menys elaborada des del punt de vista formal: Oliver readaptava a un context nou, fet i fet, el tractament lleuger, humorístic, però incisiu, iniciat amb *El 30 d'abril.*

Les set peces que editem són, per tot plegat, un bon exemple de l'intent de crear un repertori de teatre d'urgència o de circumstàncies d'ascendència i d'ambientació eminentment catalanes impulsat per *L'Esquella de la Torratxa.* La col·laboració del dramaturg amb aquesta publicació humorística, patrocinada pel PSUC, s'inscriu en la disposició —defensada i efectivament exercida dins de l'Associació d'Escriptors Catalans— de participar de manera conjuntural en diverses plataformes d'actuació vinculades a aquest partit. La seua contribució li permetia d'experimentar al voltant d'una de les vies de teatre polític que inicià en la preguerra i, sense caure en el pamflet, d'assajar la transformació en matèria dramàtica —o susceptible de dramatització— d'una temàtica relacionada directament amb la guerra i la revolució vigents. Aquesta mena de captació

dramàtica del moment històric deixa entreveure amb claredat la posició ètica i estètica d'Oliver. Al capdavall, més que el valor pròpiament literari o dramàtic d'unes peces molt embrionàries, circumscrites a la immediatesa i a la provisionalitat, és la seua vàlua com a document sociològic i històric allò que, afegida la desmemòria col·lectiva d'avui, atorga un sobrepreu a la seua edició. La divulgació d'aquests textos oliverians constitueix, en definitiva, un homenatge inexcusable en el centenari del naixement d'un dels dramaturgs que participà activament en el trasbals bèl·lic i revolucionari, si no amb el fusell, sí amb la ploma com a arma de cultura.

FRANCESC FOGUET I BOREU
Barcelona, 12 de febrer de 1999

Lo Rabadà[1]

CANÇÓ POPULAR NADALENCA

L'escena representa una oficina, a mà esquerra i a mà dreta un carrer o paisatge nevat. A la part d'oficina hi ha una taula i darrera d'ella un emboscat vestit d'un uniforme fantasiós, amb gran pistola i sabre, etc., etc. És un xicot jove, un emboscat. De tant en tant passa un altre empleat, vell, li presenta un paper i ell el signa o hi posa un timbre. A l'altra banda hi ha el cor de soldats.

SOLDATS Cap al front volem anar,
vols venir tu, rabadà?
EMBOSCAT Primer vull esmorzar.
(Es treu un paquet i el desembolica.)
SOLDATS Pel camí esmorzarem
i una cançó cantarem.
EMBOSCAT Massa hi ha neu.
(L'Emboscat va atipant-se.)
SOLDATS La neu que pel camí hi ha
la calor ja la fondrà.
EMBOSCAT *(irònic)* Ai la que fa!
SOLDATS Sabràs com aquesta nit
hem vençut a l'enemic [sic].
EMBOSCAT *(irònic)* Qui us ho ha dit?

1. Reproduïm els textos tal com van aparèixer publicats a *L'Esquella de la Torratxa*, sense introduir-hi correccions morfològiques, sintàctiques o lèxiques i tan sols esmenant les errades clarament atribuïbles a una transcripció errònia que n'afectava el sentit.

SOLDATS El comunicat, radiant
pel món ho va publicant!
EMBOSCAT No serà tant!
SOLDATS La motxilla portaràs,
de mongetes l'ompliràs.
EMBOSCAT No en vull pas.
(Segueix menjant i bevent.)
SOLDATS Si de mongetes no en vols,
la ompliràs [sic] de cigrons.
EMBOSCAT No em saben pas bons!
SOLDATS En Joan, amb la samarra,
portarà una botifarra.
EMBOSCAT Ai el panarra!
SOLDATS Tu les teies encendràs
i el camí il·luminaràs.
EMBOSCAT Feu-ho amb gas!
SOLDATS Ens portarem uns banquets
per a seure als parapets.
EMBOSCAT Esteu-vos drets!
SOLDATS Defensaràs el canó
amb entusiasme i braó.
EMBOSCAT Això no!
SOLDATS Mira que el feix invasó [sic]
et tocarà del carpó.
EMBOSCAT *(rient)* Oi que no!
SOLDATS Anem, anem, rabadà.
No ens facis pas enfadar.
EMBOSCAT *(enèrgic)* No vull marxà [sic].
SOLDATS Mira que et despatxaré
Si no et portes més bé.
EMBOSCAT *(agafant-se fort a la taula)* Jo m'hi arraparé.
LA LLEI *(sortint de darrera l'*EMBOSCAT *i amenaçant)*
Per un decret del Govern,
qui té l'edat militar,
cap al front ha de marxar,
sigui cuit o cru l'hivern.
Els bandarres i els honrats.

SOLDATS *(assenyalant l'*EMBOSCAT*)*
Aquests no es paren en barres!
Doncs més que els honrats, els bandarres!
LA LLEI *(sortint de darrera l'*EMBOSCAT *i amenaçant.)*
*(Agafa l'*EMBOSCAT *per les espatlles, l'aixeca, li dóna puntada de peu al cul i el tira als* SOLDATS*)*
TOTS Cap al front volem anar
per la Pàtria defensar.
Vols venir tu, rabadà?
EMBOSCAT M'haig de conformar.

TELÓ

«*Lo Rabadà*. Cançó popular nadalenca», *L'Esquella de la Torratxa*, núm. 3046 (7-I-1938), pàg. 4.

TEATRE DE L'ESQUELLA

Casa't, que no tindràs dona!

ESQUELLOT D'ACTUALITAT I REPRESENTABLE

PERSONATGES

CLOTI, *la «casada infiel».*
PAU, *el seu marit, dèbil de caràcter.*
SENYORA PERFECTA, *la sogra, perfectament desagradable.*
PEPET, *un «profiteur» de reraguarda.*

ACTE ÚNIC

El decorat representa un salonet petit-burgès. Molt confortable, amb un aire molt íntim. Un sofà propici a totes les declaracions. Molts coixins, molts bibelots.
En aixecar-se el teló, CLOTI *i* PAU *estan representant l'escena del sofà. Es besen castament i àvidament, com correspon a dos casats de fa sis mesos.*

PAU No m'has entès. Em referia a l'«home», en anglès. Vull dir l'interior conjugal.

CLOTI Ah! Es pronuncia «jom».

PAU Tota la vida se't veurà que [il·legible]

CLOTI Ah! Es pronuncia [il·legible]

PAU Tota la vida se't veuria que vares anar a can Berlitz.

CLOTI Els papàs volgueren que tingués instrucció.

PAU *(la besa)* I que n'ets d'instruïda! Ho saps fer tot, ho coneixes tot... Tens habilitats insospitades.

CLOTI *(alarmada)* Què em sospites, encara?

PAU Insospitades, pels altres. A mi, ja m'ho has

donat tot. Ets la «perfecta casada», com diu aquella novel·la de Pedro Mata.

CLOTI *(el besa a ell)* Quin talent tens també tu, maridet meu!

PAU Ets la meva mitja taronja.

(Els dos es besen, a duo.)

ELS DOS *(també a duo)* Som el matrimoni ideal!

PAU Llàstima que ja t'he de deixar!

CLOT *(fent la melindrosa)* Tan[t] d'hora?

PAU Els negocis són els negocis, com va dir Lope de Vega. He d'anar a la fàbrica de Vic. Ja saps que estem elaborant el porc sintètic. Precisament, avui li posem l'última pota.

CLOTI I estaràs molts dies fora?

PAU Almenys, dos. En l'estat en què es troben els ferrocarrils, mai saps quan tornaràs a casa. Cuita, a fer-me la maleta. No t'oblidis de la camisa de dormir, com l'altra vegada!

CLOTI *(s'aixeca)* No m'oblidaré de res, amor meu!

PAU *(entusiasmat)* Quina dona!

CLOTI Quin marit!

(Es tornen a besar. Per la dreta se sent un gran terrabastall, com aquell que precedeix l'aparició del diable en els «Pastorets». En lloc del diable, entra la senyora PERFECTA.*)*

CLOTI La mamà!

PAU La sogra.

PERFECTA La mamà política, que ve més política que mai!

(Realment, la senyora PERFECTA *fa una cara d'una pila de déus. Amb la mà dreta, branda un exemplar del diari del matí.)*

CLOTI *(esverada)* Què passa, mamà?

PAU *(resignat)* Ja la ballem!

PERFECTA I tant, si la ballem! *(Terrible, a* CLOTI.*)* Separa't d'ell! No el toquis!!!

CLOTI Però, mamà: què és això?

PERFECTA *(més terrible, encara)* Està condemnat! Esteu condemnats els dos!! Sou dues ànimes damnades!!!

PAU *(intenta reaccionar)* Senyora mamà: es pot saber a què ve aquest drama?

PERFECTA Pau, pau i sempre pau! Com es veu que no llegeixes el diari. *(A* CLOTI, *que continua al costat del seu marit.)* Separa't d'ell, et dic!

CLOTI *(espantada.)* Ai!

(D'una revolada, la senyora PERFECTA *ha separat els dos esposos.)*

PAU Qualsevol diria que estic apestat!

PERFECTA Pitjor que apestat. Estàs condemnat al foc etern.

PAU Ja era hora que m'escalfés... Fa un fred que pela!

PERFECTA Calla, poca-vergonya! Has seduït vilment la meva filla.

PAU Perdoni: però la Cloti i jo som casats...

PERFECTA *(sarcàstica)* Casats! Casats!... Us ho penseu que sou casats...

CLOTI Mamà: va casar-nos el jutge...

PERFECTA *(fa el senyal de la creu)* El jutge! El jutge no era tal jutge, sinó un vulgar arcavot.

PAU I les trenta peles de les pòlisses?

PERFECTA Els diners de Judas! El preu que pagares de la meva filla!

PAU Vaja, sogra: què ha vist mossèn Llesques, avui?

CLOTI I tant, mamà!

PERFECTA Avui he vist el diari. *(Els ensenya el diari.)* Llegiu, infeliços, ànimes en pena. *(Pau s'acosta per a prendre-li el diari.)* Té: no em toquis, que encara em condemnaria jo.

PAU *(agafa el diari)* Què diu?

PERFECTA Ací, a primera pàgina.

PAU *(llegeix)* «Diuen d'Oviedo, que una de les primeres disposicions del general Franco ha estat la d'anul·lar tots els casaments celebrats durant el temps en què Astúries ha estat en poder dels republicans...».

CLOTI *(llança un xisclet, i es desmaia)* Ai! *(Cau ajeguda al sofà.)*

PAU *(desanimat)* Tan feliços que érem! *(Li cau el diari de les mans.)*

PERFECTA Esteu condemnats. Ho diu el «generalísimo». Si voleu salvar-vos, heu de complir les seves ordres.

CLOTI *(torna en si)* Però, mamà, jo estimo en Pau! És el meu marit...

PERFECTA Calla, desgraciada! Ets la seva concubina. Ell és el teu amant.

PAU Davant de la llei, sóc el seu espòs.

PERFECTA Davant de Déu i de Franco, ets el seu amant. Jo, en nom de Déu, de Franco i de la moral, tinc l'obligació de separar-vos.

PAU *(desesperat)* No hi ha altre remei?

PERFECTA Resignar-vos, o la mort. Abans de tenir una filla en la deshonra, preferiria donar-li la mort amb les meves pròpies mans.

CLOTI *(entre sanglots)* Pau, el meu Pau...

PERFECTA El teu ex-Pau.

CLOTI Ex-Pau meu: el destí i la mamà ho volen. Trobaràs la maleta al rebedor. Torna a viure amb els teus pares.

PAU *(plorant a llàgrima viva)* Què no faré per la moral? Besa'm per darrera vegada.

PERFECTA *(s'interposa, ràpida com el llamp, entre els dos.)* Mai! Ja que sou dos amants, dos pecadors, el menys que podríeu fer és guardar les formes davant d'una senyora respectable.

CLOTI Adéu, ex-maridet meu!

PAU Adéu, doneta ex-meva!

PERFECTA Ja s'allarga massa aquesta escena. *(A Pau.)* Jo t'acompanyaré a la porta, i procura fer penitència, perquè Déu i Franco et perdonin.

(Solemne i tràgic, PAU *surt per la dreta. El segueix la senyora* PERFECTA. CLOTI *resta plorosa al sofà. Però, quan* CLOTI *està sola, surt de sota el sofà* PEPET.*)*

CLOTI *(esverada)* Ai! Ah! Ets tu?

PEPET Jo mateix, reineta! Em creia que no guillaven mai, aquests. On ha anat el teu marit?

CLOTI No ho sé. La mamà l'ha tret!

PEPET Quin ximple! *(La besa.)* Que n'estàs de bé! Castissa!

CLOTI *(li torna la besada)* No cridis tant, que ens poden sentir!

PEPET Que n'és de ximple un marit que abandona una doneta com tu! Quina sort tenim els amants!

CLOTI Deus voler dir: els poca-vergonyes.

*(*PEPET *tomba* CLOTI *damunt del sofà. Els dos, en plena besada, resten gairebé formant un sol cos. De sobte, per la dreta, entra novament la senyora* PERFECTA.*)*

PERFECTA *(sorpresa en veure l'escena)* Com? En Pau altra vegada ací? Desgraciada! Filla meva, tu et vols condemnar del tot! I jo no havia deixat aquest poca-vergonya a l'escala? És capaç d'haver entrat per la finestra.

PEPET *(incorporant-se)* Senyora: jo no sóc cap Pau.

PERFECTA Però, què és això?

CLOTI T'equivoques, mamà. Aquest no és el meu marit.

PERFECTA Qui és, doncs?

CLOTI És l'altre. *(Sorpresa de la senyora* PERFECTA.*)* L'altre, comprèn? El meu amant!

PERFECTA *(que s'ha tret un pes del damunt)* Ah! Respiro satisfeta! Quin espant m'havies donat... Així... aquest és allò que en diuen... el «querido»?

PEPET A les seves ordres, senyora.

PERFECTA *(tranquil·litzada)* Res, res. Perdoneu la interrupció, fills meus. I aneu fent. De tenir «querido», encara no en parla el general Franco. *(Tot retirant-se.)* Em creia ben bé que era, encara, el bandarra del marit...

Mentre la senyora PERFECTA *se'n va i* CLOTI *i* PEPET *tornen a ajaçar-se al sofà, cau el*

TELÓ

«Teatre de l'Esquella. *Casa't, que no tindràs dona!* Esquellot d'actualitat i representable», *L'Esquella de la Torratxa*, núm. 3053 (25-II-1938), pàg. 116-117.

TEATRE DE L'ESQUELLA

Els emboscats

ESQUELLOT D'ACTUALITAT I REPRESENTABLE

PERSONATGES

BALDIRI
RAMONET
SERAFINA
SRA. QUITÈRIA
FORCADELL

ACTE ÚNIC

El saló d'un pis de l'Eixampla [sic] *barceloní.*
En començar l'esquellot, som a mitja tarda i l'escena està deserta. Només hi ha els mobles.
Passen uns instants, brevíssims, i entren BALDIRI *i* RAMONET. *El primer, és un home d'edat avançadíssima. Té tots els cabells blancs, camina encorbat i sovint té uns atacs terribles d'asma.* RAMONET *és una criatura. Porta calça curta, davantalet, i entra amb un cèrcol a les mans.*

BALDIRI *(tot estossegant)* Gràcies a Déu que hem arribat! Aquesta escala em mata.

RAMONET Són els anys, «yayu»!

BALDIRI Vuitanta-tres, acabats de fer. Jo pogués tornar, Ramonet, als teus deu.

RAMONET Nou, «yayu», nou. No em vulgui fer més gran.

*(*RAMONET *ha anat vers l'esquerra i ha comprovat si no hi havia ningú al pis. Quan en té la seguretat, canvia sobtadament la veu infantina per la d'un home gran. I diu:)*

Estem sols, Baldiri.

BALDIRI N'estàs segur? *(Es redreça, es treu la perruca i, de cop i volta, li desapareixen els anys i les xacres.)*

RAMONET *(tot desarromangant-se els pantalons)* Ja era hora! Haver d'anar tot el dia vestit així!...

BALDIRI Què hi vols fer! Tots els sacrificis són pocs. Et creus que a mi m'agrada semblar una desferra? Quan em trobo a casa i puc deixar la perruca, em trec ben bé cinquanta anys del damunt. ¿Saps tu el pesat que és haver de fingir contínuament atacs d'asma?

RAMONET No et queixis, tu. Pitjor és l'haver triat la disfressa de criatura. A tu, encara la gent et cedeix el seient al tramvia, t'ajuda a pujar les escales, etc. Però, a una criatura, qui li té respecte[?] «Nano, em diuen, vols anar-me a comprar el diari?» I jo, per a no trair-me, he de guardar la tanda pel pa, he d'anar a patacades amb els autèntics marrecs del barri...

BALDIRI Ja afluixaràs!...

RAMONET No exagero. I encara és pitjor, quan la gent s'entesta en tractar-me [sic] bé, en fer-me [sic] moxaines. Aquest matí, a la Diagonal, m'ha agafat una senyora i m'ha començat a fer petons. «Quina monada de criatura», deia.

BALDIRI I d'això et queixes?

RAMONET Naturalment! Tu no saps quin ha estat el meu martiri, als braços d'aquella dona! Fes-te el càrrec que un no és de fusta... I que la senyora, comprens?, estava piramidal. Amb uns pits, i un... Entén-me. I jo allí, exposat, amb l'excitació, a descobrir-me a cada dos per tres.

(Es sent tocar un timbre a l'interior esquerra. Els dos personatges tenen un gran sobresalt. BALDIRI *es disposava a tornar a posar-se la perruca. Però el cop de timbre llarg és seguit per dos altres de molt curts.)*

BALDIRI *(respirant)* El senyal! Deu ésser la Serafina.

RAMONET Vaig a obrir-li. *(Desapareix uns instants per l'esquerra.)*

(Entra SERAFINA, *acompanyada de* RAMONET. SERAFINA *és la dona de* RAMONET *i la germana de* BALDIRI. *Ve carregada de paquets.)*

SERAFINA Hola, nois. Us porto conyac, formatge i... mai diríeu què?

BALDIRI I RAMONET *(alhora, i picant de mans)* Què? Què?

SERAFINA *(triomfal)* Un paquet de quatre amb vint!

(El treu de dintre un dels paquets.)

RAMONET *(es llança al coll de* SERAFINA*)* Ets la millor de les donetes!

BALDIRI I la més amable de les germanes.

SERAFINA Què no faré per vosaltres, els meus angelets? Vull que no us falti res. Ja que teniu la pena d'haver de viure reclosos a casa...

RAMONET Avui hem sortit una estoneta.

SERAFINA *(alarmada)* A veure si us veuen!

BALDIRI No tinguis por. Hem sortit com de costum, disfressats. Estar tanta i tanta estona a casa, és molt ensopit.

SERAFINA Escolteu la ràdio.

RAMONET *(trist)* Per què, si en Queipo ja no parla?

SERAFINA Jugueu al parxís, feu ganxet, o el que vulgueu. El que no pot ésser és que sortiu tan sovint al carrer, exposant-vos que un veí us descobreixi i us denunciï.

BALDIRI No cridis el mal temps!

SERAFINA És del bé que us vull. No teniu idea com pateixo! No sofreixen tant les altres dones, les que tenen el marit o bé el germà al front.

BALDIRI Aviat s'acabaran els sofriments de tots, estimada Serafina. Aviat tu recobraràs la tranquil·litat i nosaltres podrem anar pel carrer amb el cap ben alt.

SERAFINA *(intrigada)* Que sabeu alguna cosa?

BALDIRI Avui, un de la del vint-i-nou...

RAMONET *(interrompent-lo)* Aquell vell de les crosses?

BALDIRI No, aquest és del trenta-dos. El de la del vint-i-nou que jo vull dir és aquell més vell, que cada matí el porten amb un cotxet, a prendre el sol al Passeig de Gràcia. Doncs, bé: aquest m'ha dit avui que sap del cert que...

(Un cop de timbre interromp la confidència. Els tres personatges, amb l'ànima sospesa d'un fil, esperen a veure si el cop de timbre va seguit d'algun altre. Però, hi ha el silenci més absolut.)

RAMONET Qui deu ésser?

SERAFINA A aquestes hores? No sé...

BALDIRI Potser la policia...

(En sentir aquests mots, SERAFINA *i* BALDIRI *fan un bot.)*

SERAFINA Calla, poca-solta!

BALDIRI Cal anar a obrir...

SERAFINA Ja hi vaig. Mentrestant...

RAMONET *(sospirant)* Tornem-hi! *(S'arromanga els pantalons i es posa de bell nou el davantalet.)* Tornem a la infància!

BALDIRI *(col·locant-se la perruca)* I jo, a la senectud. Ah! poc es creuria la gent que patim tant! *(Un atac de tos li talla gairebé la paraula.)*

(Es repeteix el cop de timbre.)

SERAFINA De pressa, nois!

BALDIRI Ja estem.

*(*SERAFINA *surt cap a obrir.* BALDIRI *es deixa caure, tot arraulit, en una butaca, mentre* RAMONET *agafa una capsa, seu a terra, i comença a aixecar una construcció de peces de fusta. Per l'esquerra, entra* SERAFINA, *acompanyada de la senyora* QUITÈRIA. *Aquesta és una dama de l'ex-bona societat, carregada de romanços i de pit.)*

SERAFINA *(a* QUITÈRIA*)* Qui havia de pensar en vostè, senyora Quitèria! Tant de temps que no ens vèiem.

QUITÈRIA Precisament, per això he vingut a fer-los una visiteta. Amb tot el que passa, ens tornem com a bèsties. Oblidem les normes de l'educació. Jo, però, ja en tinc prou, i estic disposada a tornar a visitar les famílies conegudes. Començo per vostè, senyora Serafina.

SERAFINA Gràcies per l'honor, senyora Quitèria. Però, vostè no deu conèixer el meu oncle Lluís i el meu nebodet «Papitu»...

QUITÈRIA No tenia aquest gust.

BALDIRI L'oncle sóc jo. *(Tus estrepitosament.)* Perdoni que no m'aixequi, sap?, però el dolor...

QUITÈRIA I ara! No faltaria més! Sóc jo la que li demano perdó per la visita, si és que molesto.

SERAFINA Vol callar?

QUITÈRIA El respecte a la vellesa ha estat sempre el meu lema. A nosaltres ens varen pujar així! Quina diferència amb la gentussa d'ara. Jo, comprenen?, sóc d'abans.

SERAFINA Aquí, senyora Quitèria, tots som d'abans.

QUITÈRIA Ja ho sabia, senyora Serafina; per això, avui que em torno a llançar al carrer, després de gairebé dos anys de vida retirada, he volgut que la primera visita fos per a vostès. *(Per* RAMONET.*)* I quin nen més «macu»! Diu que és nebodet?

SERAFINA Sí, fill d'una germana meva. Amb això dels bombardeigs, sap?, ha vingut a viure aquí.

QUITÈRIA *(a* RAMONET*)* I com et dius, reiet?

RAMONET Ramonet... Ai, no! Em diuen «Papitu».

QUITÈRIA «Papitu», quin nom més original... Qui coneixia, jo, que es deia «Papitu»... Ah, sí, un setmanari!

SERAFINA És una criatura molt aprofitada, pels anys que té. Compti: el mes que ve compleix els deu.

QUITÈRIA És una sort, tenir els fills joves! Una se'ls veu lliures d'aquesta «ditxosa» guerra...

(RAMONET, BALDIRI *i* SERAFINA *boten de l'espant.)*

SERAFINA Calli!
QUITÈRIA No és fàcil que demanin la teva «quinta», «Papitu»!
BALDIRI Qui sap, si això dura...
RAMONET *(amb un gran crit)* No!!!
SERAFINA No m'hi feu pensar! Tota jo m'esborrono!
QUITÈRIA Déu voldrà que això aviat acabi. Ja hem patit prou! *(A* BALDIRI.*)* Vostès, les persones d'edat, conegueren uns anys molt més feliços.
BALDIRI No cregui, senyora. Jo també vaig anar a la guerra.
QUITÈRIA Quina guerra?
BALDIRI La dels cent anys.
RAMONET Hi vas anar amb destral, oi, «yayu»?
BALDIRI Està clar que aquelles eren unes altres guerres. No hi havia avions, ni tancs, ni submarins...
QUITÈRIA Invencions del diable! Sortosament, el «generalísimo» en passarà aviat els taps. Nosaltres «tenim» uns avions que els àngels hi canten. I uns canons que són una benedicció de Déu.

(BALDIRI *fingeix un gran atac de tos.)*

SERAFINA Oncle, aquesta tosseta se l'ha de cuidar.
BALDIRI Són els anys, filla!
QUITÈRIA *(sol·lícita)* Per què no pren pastilles «Pamboli»? Fan miracles. Jo sempre en porto al damunt. *(Escorcolla el moneder.)*
BALDIRI No, no, gràcies. No hi crec amb les potingues.
QUITÈRIA Li juro que aquestes pastilles són una cosa divina. *(Li allarga la capsa.)* Una tan sols, faci'm el favor.

BALDIRI Li dic que no!
QUITÈRIA *(insistint)* Cregui'm.
SERAFINA Realment, oncle, quin mal li faran? Provi-les.
QUITÈRIA *(li posa gairebé una pastilla a la boca)* Naturalment!

(Tot ha estat empassar-se BALDIRI *la pastilla, com agafar-li ara una tos autèntica, amb un soroll de terratrèmol.)*

SERAFINA Ja està bé, oncle. No cal que es cansi tant.
BALDIRI Què cansament! Si ara... *(tus)* va... *(torna a tossir)* de veres!!! Maleïda pastilla!
RAMONET *(irònic)* Potser una altra pastilla «yayu»?
BALDIRI *(en ple atac de tos)* Ximple!
RAMONET Dongui-li [sic] una altra pastilla, senyora Quitèria.
QUITÈRIA Quina monada de criatura!
SERAFINA És un tresor!
QUITÈRIA Vina [sic] amb mi, reiet. *(Agafa a* RAMONET [sic] *i intenta pujar-se'l al coll.)* Vui [sic] fer-te un petó.
RAMONET *(esverat)* Mosca! Ja hi som!
SERAFINA És una mica tímid...
BALDIRI «Papitu», fes un petó a la senyora Quitèria. *(Torna a tossir.)*
RAMONET Ai, ai, que em ve allò!
SERAFINA Què dius, nen?
RAMONET Que no hi juguin amb mi!
QUITÈRIA Que em tens por, «macu»?
RAMONET *(decidit, canviant la veu per la seva natural)* Por, jo? Al contrari: si ja no puc aguantar-me! *(Es deixa anar damunt la sina de la senyora* QUITÈRIA *i la petoneja desesperadament.)*
SERAFINA Què fas, Ramonet?
QUITÈRIA Però, què és això?
RAMONET Ja he advertit que era perillós tocar-me.
SERAFINA *(increpant-lo)* Ets un poca-vergonya!

BALDIRI Ai, que jo em moro! *(Nou atac de tos.)* Aquestes maleïdes pastilles... Aneu a cercar el metge!

SERAFINA *(desconcertada)* Déu del cel, quina situació!

RAMONET *(per la senyora* QUITÈRIA*)* Per què havia de venir aquesta tia?

QUITÈRIA *(indignada)* Faci el favor, jove, de respectar una senyora!

BALDIRI *(tossint a més no poder)* Però, feu cas de mi! Que em moro... *(Un altre atac de tos. Les contraccions violentes fan saltar-li la perruca.)*

SERAFINA Què fas, oncle Lluís?

BALDIRI No sé on tinc el cap, vull dir la perruca.

QUITÈRIA Però, què és tot això?

SERAFINA *(decidida a les solucions heroiques)* Senyora Quitèria, a vostè, que és de confiança, ja se li pot dir. Vaig a revelar-li el nostre secret. Aquests dos, no són ni en «Papitu» ni l'oncle Lluís. Són el meu marit i el meu germà Baldiri. Com que són de la «quinta» del 29... Comprèn?

QUITÈRIA Ah! Entesos. Jo, ara, vaig també a revelar-los el meu secret. *(Davant de l'expectació dels altres, s'acosta a la porta de l'esquerra i crida a l'interior.)* Vol fer el favor, Forcadell? *(A la porta, fa una aparició sensacional,* FORCADELL. *Ara, adreçant-se als altres tres personatges, la senyora* QUITÈRIA *fa la presentació.)* El senyor, saben?, és policia.

L'espant fa caure en rodó, a l'ensems que pronuncien un breu i unànime «Ai!», RAMONET, BALDIRI *i* SERAFINA. *Ràpid, com el llamp, cau el*

TELÓ

«Teatre de l'Esquella. *Els emboscats.* Esquellot d'actualitat i representable», *L'Esquella de la Torratxa*, núm. 3058 (1-IV-1938), pàg. 200-201.

Senyors: va bola!

ESQUELLOT D'ACTUALITAT I REPRESENTABLE

PERSONATGES

DON GUZMÀN DE ALFARACHE, *«governador civil» de la província de Madrid.*
DELGADO, *el seu secretari.*
DR. ADOQUÍNEZ, *bisbe de la diòcesi de Madrid-Alcalà.*
ESCUDERO, *home de negocis més aviat dolents.*
OTTO KRÜGER, *un sevillà «sevillano».*
TELESFORO, *madrileny de professió.*
PUIG, *un català que —cosa rara— no parla.*

Autoritats i forces vives a dojo.

Ens trobem a un poblet facciós, a pocs quilòmetres de Madrid. El saló de la Fonda «La Esperanza». Un saló una mica sòrdid, d'establiment de baixa categoria. Damunt les portes que donen al saló hi ha diversos rètols. Un diu: «Gobierno Civil de Madrid»; un altre: «Obispado de Madrid»; un altre: «Administración de Rentas Públicas», etc. Tot és ple de pols. Hom endevina el brunzir de les mosques, i per les finestres que donen a la plaça del poble entra una flaire a estable i a cort de garrins.

En aixecar-se el teló OTTO KRÜGER *està explicant una cursa de braus a* ESCUDERO.

KRÜGER *(accent alemany marcadíssim)* El «togo» avençava pel sector oriental. El del sabre va dir-li «heil!» i li va clavar una punxada totalitària al flanc dret. El «togo» va caure en posició decúbito-supina.

ESCUDERO *(malhumorat)* I a mi què em conta! En la meva vida he posat els peus a una plaça de braus!

KRÜGER *(indignat)* Caramba! I vostè és hispànic? Vostè és un hispànic fals.

ESCUDERO El «toro» no m'agrada ni a la cassola. A mi doneu-me salxitxes amb «chocroute».

KRÜGER Renegat! A mi «togos», «juergas», «camamilla»...

ESCUDERO Que té mal de ventre, senyor Krüger?

KRÜGER ... Vull dir «manzanilla», sí, «manzanilla»... Per això m'he fet empresari de «togos». A mi, a castís, no em guanya ni el Queipo. Donaré cada «corrida» més colossal!...

ESCUDERO On les donarà?

KRÜGER On? A la plaça de Madrid. Sóc l'empresari de la plaça de Madrid.

ESCUDERO Ah, sí? I qui li ha arrendat la plaça?

KRÜGER Don Guzmàn de Alcornoque, el governador civil de la província. *(Assenyala la porta que diu «Gobierno civil».)* No vol pas un abonament a barrera? *(Es treu un talonari de la butxaca.)*

ESCUDERO *(irònic)* I quan s'inaugura la temporada?

KRÜGER Així que entrem a Madrid. Ja tinc la primera «corrida» venuda del tot.

ESCUDERO *(indignat)* Això és una farsa! A vostè, pel que veig, també l'han ensarronat.

KRÜGER Què vol dir, ensarronat?

ESCUDERO Que li han pres el pèl! *(KRÜGER es toca el cap).* A vostè li han arrendat la plaça de «toros», a mi m'han arrendat les sales de joc dels casinos...

KRÜGER Però, jo donaré «corridas» a Madrid.

ESCUDERO Cregui-s'ho? Fa un any i mig, que jo ja havia de fer funcionar les pasteres. Porto donades ja més de cinc-centes mil «peles», i res. Em passo la vida en aquest maleït poble, i m'he de mirar Madrid amb els prismàtics.

KRÜGER Vostè no té fe. Entrarem a Madrid.

ESCUDERO Qui li ha dit? En Delgado?

KRÜGER No! Jo no m'escolto aquest bandarra de català. A mi m'ho ha dit el «führer».

ESCUDERO Però com que jo no entenc alemany... *(Pausa.)* Així... vostè no li té gaires simpaties al català?

KRÜGER Gaires? Gens! Ens porta estafades més de cent mil pessetes.

ESCUDERO A mi més de mig milió!

KRÜGER Català havia d'ésser!

ESCUDERO Sembla estrany que un home tan honorable com don Guzmàn de Alcornoque li tingui confiança! Misteris de la causa!

KRÜGER Però el nostre patriotisme es sent ofès amb el veïnatge dels catalans. Jo, com a separatistes, només accepto els sudetes.

ESCUDERO Pssisss... Calli: que ve un altre català.

(Pel fons travessa l'escena PUIG. *Porta una barba i uns cabells que li arriben als peus, i camina com una ànima en pena. Tan bon punt ha desaparegut, els altres continuen el diàleg.)*

KRÜGER Quina pinta! Aquest també és català?

ESCUDERO Sí, es diu Puig.

KRÜGER Puik?

ESCUDERO Puig!

KRÜGER Ah! Pux. Quin nom més estrany... Deu ésser un cognom estranger. I on va amb aquesta barba?

ESCUDERO Fa catorze mesos va fer una juguesca amb uns amics que s'afaitaria a la perruqueria de l'Hotel Colón, de Barcelona... I ja ho veu.

KRÜGER Caramba!

ESCUDERO Un altre dels il·lusos! Ah, aquest poca-vergonya de Delgado!

KRÜGER Calli, que el sento!

(Efectivament, per l'esquerra entra DELGADO. *És un català xerraire, simpàtic, cridaner i una mica tarambana. Porta una gran cartera sota el braç.)*

DELGADO Salut... Ai!, vull dir: Déu-vos-guard a tota la concurrència.

KRÜGER Hola.

DELGADO Què els porta per ací, senyors?

ESCUDERO He vingut a veure S. E.

DELGADO No pot tardar. Don Guzmàn ha de signar totes aquestes disposicions...

(Assenyala la cartera.)

ESCUDERO *(malhumorat)* Signatures, prou.

DELGADO Què remuga, senyor Escudero?

ESCUDERO Però que no se'n recorda, senyor Delgado, que avui és el dia 20 de maig: Sant Baldiri.

DELGADO Ja ho crec que me'n recordo. Sant Baldiri! Data memorable...

ESCUDERO En la qual el «generalísimo» va prometre que ja hauríem guanyat la guerra.

KRÜGER Olè! «Vaya, vaya»...

DELGADO Però, senyors; un petit error de comptabilitat...

ESCUDERO Expliqui-ho a sa tia! Fa dos anys que cada dia sofrim un d'aquests petits errors. Primer, fou per Nadal, després per Sant Josep, després per Sant Joan, més tard per Sant Jaume, més endavant per no sé quantes Verges.

DELGADO Els sants sempre donen disgustos.

KRÜGER Per això el «führer» els ha suprimit del calendari.

ESCUDERO No li sembla, senyor Delgado, que això és ja abusar? Avui, diada de Sant Baldiri, és el darrer termini, segons deien.

DELGADO I què? Aquesta vegada hem complert.

ESCUDERO *(entusiasmat)* Hem guanyat, ja?

KRÜGER Victòria?

DELGADO No. Però el «generalísimo» ha assenyalat una nova data, i dia, irrevocable.

ESCUDERO *(decepcionat)* Arri, allà!

DELGADO Li ho juro. *(Assenyala la cartera.)* Ací dintre hi porto una carta confidencial per a don Guzmàn, de puny i lletra del «caudillo». *(Treu un sobre i l'ensenya.)* Fixeu-vos-hi bé. Ací hi ha la victòria.

ESCUDERO El joc de la cartera, ara?

KRÜGER Vostè, Delgado, és un patriota indigne!

DELGADO No m'ofengui, «herr» Krüger!

(S'obre la porta que diu «Gobierno Civil de Madrid» i entra solemnement en escena don GUZMÀN DE ALCORNOQUE. *Va vestit amb jaqué i lluu una gran cadena d'or damunt la panxa bastant sortida.)*

GUZMÀN Què són aquests crits, senyors?

DELGADO Res, don Guzmàn: fèiem un xic de broma.

GUZMÀN *(solemne)* No em plauen les bromes en aquest recinte. Ací és un lloc de treball, un santuari de meditació...

ESCUDERO *(interrompent-lo)* Jo em creia que era una fonda.

GUZMÀN S'equivoca, senyor. Això és el «meollo» de la nova pàtria.

ESCUDERO D'això venia a parlar-li jo.

GUZMÀN De la nova pàtria?

ESCUDERO No: del «meollo». *(Amb la mà, l'acció de comptar diners.)*

GUZMÀN *(despreciativament)* Ah, gent ignara!

ESCUDERO Què?

GUZMÀN Res: un desfogament.

ESCUDERO No podríem parlar a soles?

GUZMÀN Per a mi, no hi ha inconvenient. *(Adreçant-se* [a] KRÜGER *i a* DELGADO.*)* Si els cavallers volen...

DELGADO *(agafa a* KRÜGER *pel braç i se l'emporta)* Anem, senyor Krüger, que m'explicarà com era aquell passe de muleta...

KRÜGER *(desapareixent amb* DELGADO*)* Olè, olè!

GUZMÀN Vol seure?

ESCUDERO Tant se val. *(Seuen els dos.)*

GUZMÀN Què se li oferia, senyor Escudero?

ESCUDERO Simplement: o compleixen el contracte que tenen amb mi, o em tornen les cinc-centes mil de l'ala.

GUZMÀN *(sorprès)* Com, cinc-centes mil?

ESCUDERO Sí, cinc-centes mil. *(Butxaqueja.)* Segons rebut signat per vostè.

GUZMÀN *(examina el rebut)* Doncs no ho hauria dit mai.

ESCUDERO Vostès em prometeren que per any nou entraríem a Madrid. Va passar any nou, Reis, Sant Josep... Finalment, digueren Sant Baldiri. I avui, que ha arribat Sant Baldiri, estem encara en aquesta fonda de mala mort... Res: don Guzmàn, torni'm els «quartos».

GUZMÀN *(sempre tan digne)* Dubta de la victòria?

ESCUDERO Dubto, simplement, de què [sic] la veiem nosaltres. Al pas que va, potser els nostres néts...

GUZMÀN Ah, homes de poca fe! Ah, els impacients! Jo la veig segura, a l'abast de la mà... *(Allarga la mà.)*

ESCUDERO Ves, que no plogui! Jo vull els diners.

GUZMÀN Però, sant baró...

ESCUDERO Res, les peles.

GUZMÀN Bé; els diners de vostè em cremarien les mans. *(A l'esquerra, crida.)* Delgado!... Delgado!...

(Entra DELGADO *per l'esquerra.)*

DELGADO Em demanava, don Guzmàn?

GUZMÀN Sí; torna al senyor Escudero els diners que va avançar-nos.

DELGADO Què diu, ara!

GUZMÀN Que li torni els diners.

DELGADO Quins diners? Que en fa de dies que hem fet cau i neta!

GUZMÀN *(sorprès i indignat)* Com?

DELGADO *(es treu un paper de la butxaca i llegeix)* Cent cinquanta mil pessetes per a deshipotecar les finques d'Àvila; setanta-cinc mil per a pagar els darrers mesos del «Ford» comprat a terminis; vint-i-cinc mil que les senyores devien a la modista... *(*GUZMÀN*, amb la mà, li fa senyal que pari de llegir.)*

ESCUDERO Bravo! Aquesta és la bona causa? Per això demaneu diners?

GUZMÀN *(fent l'«hidalgo»)* I què sap vostè de les necessitats de la causa?

ESCUDERO *(furiós)* Doncs, miri de tenir-me els diners a tot allargar demà passat, o sinó [sic] sabrà quina és la bona causa. *(Surt ràpid pel fons dreta.)*

GUZMÀN *(es deixa caure, aclaparat, en una cadira)* Ah, com paguen els sacrificis que un fa pel país!

DELGADO Ja ho pot ben dir, don Guzmàn!

GUZMÀN Però, parlant de tot, aquest individu m'ha parlat de cinc-centes mil pessetes...

DELGADO *(fent el sorprès)* Cinc-centes mil?

GUZMÀN Tenia uns rebuts signats per mi: jo els he vist.

DELGADO Potser vostè les hi ha demanades i no ho recorda.

GUZMÀN Jo? Si ets tu el qui em portes l'administració.

DELGADO O potser les hi he demanades jo, i tampoc no me'n recordo.

GUZMÀN Vols dir, Delgado, que no me la fregeixes?

DELGADO *(ofès)* Don Guzmàn...!

GUZMÀN Sí, l'expressió no és molt aristocràtica, però és molt justa.

DELGADO Després, no hem d'ésser parents, vostè i jo? Tot queda a casa.

GUZMÀN Però encara no ets el meu fill polític.

DELGADO Ho seré.

GUZMÀN Ho seràs, el dia que pugueu casar-vos a Madrid, a San Francisco el Grande.

DELGADO I per què no ens deixa casar aquí mateix?

GUZMÀN La meva categoria demana el temple de San Francisco el Grande. Allí em vaig casar jo; allí s'ha de casar la nena.

DELGADO Però, amb aquesta història fa un any i mig que la seva filla i jo estem a punt de casar-nos...

GUZMÀN Espereu uns quants dies més. Fem el darrer esforç.

DELGADO El voldria veure al meu lloc. No sap com pateixo! La seva filla m'agrada molt, i l'home no és de fusta.

GUZMÀN Un xic més de contenció, noi! Un sacrifici més que et demana la causa.

(S'obre la porta que diu «Obispado de Madrid», i entra en escena el DOCTOR ADOQUÍNEZ, *bisbe de la Diòcesi. Va tot brut i estripat, i amb cara de malhumor.)*

DR. ADOQUÍNEZ Bon dia, ovelles!

GUZMÀN *(li besa l'anell)* Bon dia, Eminència.

DR. ADOQUÍNEZ No hi ha noves?

GUZMÀN Ha arribat un missatge del «generalísimo».

DR. ADOQUÍNEZ *(indiferent)* Què diu?

GUZMÀN No ho sé, encara, doncs [sic] l'hem d'obrir solemnement davant de tot el poble.

DR. ADOQUÍNEZ Comèdia, molta.

GUZMÀN Què vol dir, Eminència?

DR. ADOQUÍNEZ Que ja tinc la mitra plena de missatges i d'espectacle. Fets, fets!

GUZMÀN A veure si seré jo el que li hauré de recomanar resignació i paciència.

DR. ADOQUÍNEZ Al meu lloc el voldria veure! Fa més d'un any que tinc preparada la comunió general de l'entrada a Madrid. Doncs bé: se m'han assecat totes les hòsties. El vi de dir missa se m'ha tornat agre, fins al punt que ahir em vaig veure obligat a vendre'n sis garrafes al fondista perquè hi amanís l'ensiam [sic]. Això d'ésser pastor sense ovelles ja em té cuit fins al capdamunt del bàcul!

GUZMÀN No blasfemi, doctor Adoquínez! El missatge del «caudillo» ve a posar fi al nostre sofriment.

DR. ADOQUÍNEZ Llegim-lo, doncs.

GUZMÀN *(a* DELGADO*)* Dóna'm el sobre.

DELGADO Està ordenat que es convoqui tot el poble de Madrid. *(Li allarga el sobre.)*

GUZMÀN Convoca el poble.

DELGADO *(fa un crit a la dreta)* Telesforo, Telesforo!

*(*TELESFORO *entra per la dreta. Va vestit de madrileny de sainet: Barret fort, grans bigotis i bastó.)*

TELESFORO *(caragolant-se els bigotis)* És que faig falta?

DELGADO Sí; hem de llegir un missatge al poble de Madrid.

TELESFORO *(s'hi posa bé)* Podeu anar fent.

GUZMÀN I ara! El poble ha d'ésser a baix a la plaça. Jo llegiré des del balcó.

TELESFORO Apa, Teles, a prendre la fresca! Que és pesat haver de fer el madrileny.

(Se'n va per l'esquerra, remenant el darrera.)

DELGADO Jo, si m'ho permet, sortiré també a la plaça. A fer número, comprèn?

GUZMÀN Està bé. Fes entrar les altres autoritats i les forces vives.

DELGADO A l'acte.

*(*DELGADO *surt per l'esquerra. Acte seguit, com si fossin els coristes d'una òpera, entren i fan semi-cercle les autoritats i les forces vives. Tots són uns personatges grotescs i tronats. A mesura que van entrant, el bisbe els va beneint.)*

GUZMÀN *(solemne com mai)* Senyors: us he convocat perquè escoltéssiu de la meva boca la declaració del «Generalísimo». *(S'adreça lentament vers el balcó del fons, i obre el sobre.)* Atenció, senyors. *(Comença a llegir la carta, es torna groc, i cau en rodó, als braços de les forces vives. Grans rumors.)*

DR. ADOQUÍNEZ *(li agafa el paper dels dits)* Què passa? *(Llegeix en veu alta.)* «La comèdia està llesta. L'autor d'aquesta carta és en Prim, àlies Delgado. Sàpiga, don Guzmàn, que la seva filla i jo toquem el dos. Vostè vagi esperant la victòria; hi ha, però, coses que no tenen espera. Sàpiga que d'ací a pocs dies serà avi. Don Guzmàn, sigui "bueno" i digui "buenas" a les cinc-centes mil pàfies que m'ha confiat. Ah! I al nen li posarem Baldiri!» *(Horroritzat, el* DOCTOR ADOQUÍNEZ *no pot menys que exclamar.)* Hòstia!

I CAU EL TELÓ

«Senyors: va bola! Esquellot d'actualitat i representable», *L'Esquella de la Torratxa*, núm. 3072 (19-VII-1938), pàg. 426-427 i 431.

Serveis auxiliars

(A casa d'un bon senyor, acostumat a tot. Vol dir que ni la guerra ni la revolució no l'han afectat personalment gaire. Liberalot, «bon-vivant», segueix darrera la caixa de la seva botiga de la Portaferrissa. Totes li ponen, en una paraula. Perquè no es pugui queixar de res, fins té quaranta anys. Vol dir que la lleva seva encara no ha estat cridada.
Quan el sorprenem està al peu del balcó en el tercer pis del carrer de Provença, on viu. Va en sabatilles i pijama i seu repapat en una butaca, llegint un article d'en Tubau al «Noticiero».
Una pausa i entra la seva dona. 35 anys estupendament portats. Cabell platinat. Ulls enrimmelats. Llavis pintats. Vesteix una roba de nit, discreta, elegant i confortable.)

ELLA Què fas? Que t'has despullat?

ELL Què dius?

ELLA Si t'has despullat...

ELL Poc o molt, sí. Com cada dia, en arribar a casa.

ELLA Però no saps que hem de sortir?

ELL Avui.

ELLA És clar!

ELL I on hem d'anar?

ELLA Al Poliorama.

ELL A què fer?

ELLA Ets beneit o el fas?

ELL Peco més per fer-lo que per ésser-ho. Però no atino, de veritat, per què rediantre hem d'anar aquesta nit al Poli.

ELLA ¿Has oblidat que en Tutusaus estrena *La Cinquena Simfonia*. I ens ha enviat dues butaques?

ELL Tens raó, noia... Se me n'havia anat de la memòria. Mira que només se li acut a en Tutusaus estrenar una *Simfonia* amb la calor que fa! Compadeixo els músics.

ELLA No siguis poca-solta. Si és una comèdia!

ELL Doncs compadeixo el públic.

ELLA Bé, bé, no plaguegis més i vesteix-te, mentre la Pilar para la taula. Són les nou. Tenim el temps just.

ELL Però t'has proposat d'anar-hi?

ELLA És clar!

ELL Amb aquesta xafogor tan enganxosa que et deixa dubtant de si la pell s'ha unificat amb la roba o la roba amb la pell... Llegeix, llegeix el «Ciero»: Hi ha hagut una pila de casos d'asfíxia. Passa una onada de calor. La terra treu foc pels caixals [sic] corcats per efecte dels bombardeigs. El sol s'ha passat als totalitaris.

ELLA Això vol dir que no em portes al teatre?

ELL Si no t'ho has de prendre a la valenta...

ELLA Amb la il·lusió que em feia, anar a aquesta estrena!

ELL Creu-me: sempre va millor esperar la cinquantena representació!... Quan els còmics comencen de saber-se tant el paper, que ja poden dir el que els ve de gust. I mira, de vegades ho fan millor que l'autor.

ELLA Però el públic no és el del primer dia.

ELL És clar que no! Et creus que tanta resistència...?

ELLA Concretem. Véns o no?

ELL No, amor meu. No em veig amb cor de vestir-me... Em trobo tan bé, ara, i em sento tan optimista, que no em costaria res assegurar que aquest diari és el més ben fet d'Europa.

ELLA Està bé! Ja trobaré qui m'hi acompanyarà.

ELL És vell que hi ha damnats damunt la terra.

ELLA Vaig a telefonar en Claudi.

ELL És una idea. Ell, que a més a més de servicial és intel·ligent, podrà anar-te aclarint les possibles opacitats de *La Cinquena Simfonia*...

ELLA No sé què vols dir.

ELL Ja ho sabia.

(En aquest moment entra CLAUDI. *Trenta-cinc anys. Apte per a serveis auxiliars.)*

ELLA *(amb entonació de tragèdia clàssica)* Ací tenim Claudi.

ELL T'estalvia la telefonada. *(A* CLAUDI.*)* Noi, véns com l'anell al dit.

CLAUDI Què passa? *(Salutacions amb el cap, encaixades a l'un i a l'altre, etc.)*

ELL *(a* ELLA.*)* Diga-li [sic] tu mateixa.

CLAUDI *(una mica alarmat)* Hi ha alguna novetat?

ELLA No... Li anava a telefonar per a demanar-li que aquest vespre m'acompanyi al Poliorama.

CLAUDI *(del tot alarmat)* Al Poliorama?

ELLA Sí; estrena en Tutusaus.

CLAUDI Ja ho sé... M'ha enviat dues butaques. Les he donades a la portera, perquè hi vagi amb el seu marit, que ha vingut amb permís...

ELL Esplèndid! Us hi trobareu tots! La teva portera en tindrà una alegria.

CLAUDI Sí, però és que...

ELLA Suposo, Claudi, que no es negarà a fer-me el favor que li demano.

ELL És clar que no!

CLAUDI *(atabalat del tot)* És que... encara no he sopat.

ELL I no confiïs que ací et convidem. Això sí que no!

ELLA Tampoc no soparé jo, ja. Quan vingui prendré un vas de llet.

ELL I en Claudi pot fer el mateix en arribar a casa seva... Apa, apa, no vacil·lis més. Amb el ben entès, que a la una a casa.

CLAUDI *(a* ELLA.*)* Facis el càrrec del que vol dir això... A la una, ací, pujant de la Rambla, a peu, perquè no cal pensar en poder [sic] agafar cap tramvia... D'ací, a casa, al carrer de Marina, prop de la Monumental... A peu, i a les fosques. I demà m'he de llevar a dos quarts de set, perquè a les vuit he d'ésser a l'oficina... No oblidi que estic mobilitzat...

ELL I tot plegat, què? Tu rai, que ets jove! Apa, apa, no en parlem més. Si no, no veuríeu començar l'obra! I m'han assegurat que la primera escena és la més bona.

ELLA Doncs no ens entretinguem.

(S'arregla una mica davant un mirall i se'n va amb CLAUDI. *Pausa. Entra* PILAR, *o sigui, la minyona.)*

PILAR El sopar és a taula. *(Ho ha dit sense apuntador.)*

ELL Magnífic!

(S'alça i se'n va cap al menjador. S'asseu a la taula, i mentre desplega el tovalló reflexiona.)

Vés per on, avui em toca ració doble! ¡I pensar que si en lloc d'ésser el marit de la meva dona, fos com aquest infeliç de Claudi, el seu «fulano», hauria hagut d'anar, si us plau per força, a aguantar la calor i la llauna d'en Tutusaus!... Doncs, mira, és ben apetitós aquest guisadet! Repetirem, Felip, repetirem!

«Serveis auxiliars», *L'Esquella de la Torratxa*, núm. 3077 (19-VIII-1938), pàg. 518.

EN EL PORTAL DE BETLEM

Declaracions del Bou a la Mula sobre el que espera al Nen Jesús

L'escena representa el Portal de Betlem. És una mena de porxo fet de suro pelegrí, molsa i cartró pintat, amb la porta esbalandrada i uns quants gallarincs-gallarancs de fulla verd fosc i fruit vermell viu a l'interior, a guisa d'arbres. Al fons, l'estable on remuga un bou i menja una mula. És de nit: un raig de lluna entra per una gotera del sostre i il·lumina el grup de Josep i Maria, que estan contemplant Jesús, que acaba de néixer, ajagut en un munt de palla. Fa fred i és el vint-i-cinc de desembre de l'any 1 abans de Jesucrist. En aixecar-se el teló del pessebre reina [sic] *un gran silenci, que dura una estoneta. Quan s'acaba l'estona:*

LA MULA Ur, quin silenci! Sembla que hi hagi un mort a la casa!

EL BOU I això que és ben bé el contrari; perquè hi ha hagut un naixement.

LA MULA Ja és ben trist haver de venir a néixer en aquest lloc. Almenys hi hagués porta...

EL BOU Precisament, sort n'han tingut que no n'hi hagués; perquè si no, no haurien pogut entrar.

LA MULA No diguis, que en aquest món ja hi ha gent ben desgraciada.

EL BOU Ara precisament ho estava rumiant: ja saps que és el meu ofici.

LA MULA El xicot té bon aspecte. Llàstima que sigui d'una família tan pobra.

EL BOU El mal és que de la pobresa no en podrà sortir mentre visqui.

LA MULA Vols dir potser que quan serà mort treurà la rifa?

EL BOU Ni això. Només que quan serà mort hi haurà qui es farà ric explotant el seu nom com si fos una marca de fàbrica.

LA MULA Si el producte és bo, no hi tindria pas res a dir. Mira: l'altre dia vaig relliscar —per una mula no està gaire bé, però sóc vella— i l'amo em va posar una embrocació al genoll. Quinze diners li va costar l'ampolla, amb tot de marques i certificats i res; a dintre, aigua calenta.

EL BOU Doncs és exactament el que li passarà al noi; l'embrocació la tindran els pobres i no els caldrà cap diner, i la marca i l'ampolla els rics i s'hi faran poderosos.

LA MULA I l'inventor?

EL BOU A l'inventor el crucificaran cada cop que el trobin; el seu retrat, però, els servirà per caçar babaus, fer negoci i perseguir als que se l'hagin cregut de bona fe.

LA MULA Ja et dic jo, que si és veritat tot el que dius.

EL BOU Que si ho és? Mira; a l'altre cap del Mare Nostrum, que diuen els romans...

LA MULA Ah, són els romans? Em pensava que era en Blasco Ibàñez.

EL BOU Tira, tira i mira: aquest noi serà un pobret tota la vida i morirà clavat a la creu. Doncs bé; a la Hispània, com també diuen els romans i no diu Blasco Ibàñez, els que es diran seguidors seus s'aixecaran contra els que no ho seran i els estossinaran de mala manera, ajudats pels bàrbars del Nord, els germans.

LA MULA Germans? Uns mals hermanus, diràs.

EL BOU Això mateix; els mals hermanus i els mateixos romans. I això que els bàrbars tindran, com el seu nom indica, una religió bàrbara i els romans l'hauran crucificat primer i després tindran a casa seva el seu representant.

LA MULA Representant de qui?

EL BOU D'aquest noi!

LA MULA Si t'entenc, que em pelin. No dius que serà pobre i morirà pobre? Doncs per què necessitarà representant?

EL BOU És veritat; però el tindrà; ara, que sempre estarà dubtant entre els pobres i els rics.

LA MULA Quin representant, que dubta entre la casa i la competència! Jo ja l'hauria engegat amb quatre directes.

EL BOU El pobre ja tindrà prou pena, que ningú no se'l creurà i n'hi faran passar de totes; però més patiran els partidaris de bona fe, que seran perseguits a Germània, a l'Imperi Romà i a la Hispània Ulterior de Franco.

LA MULA Doncs mira que serà bon negoci seguir a aquest minyó. Trobo que ja faran bé d'aprofitar-se els que puguin.

EL BOU No t'ho pensis pas; aquests rebran del carpó, primer a la Hispània Citerior republicana, després a la Ulterior de Franco, que s'haurà fet pagana i els pagarà amb la mateixa moneda. I a l'Imperi Romà igual... En una paraula, que els acabaran els quartos a tot arreu.

LA MULA I ell, el noi, què hi dirà?

EL BOU Què vols que hi digui? Ell prou voldrà posar pau; però com que els altres l'hauran fet Sagrat Cor...

LA MULA Què és això?

EL BOU Una mena de capità general, però sense comandament; com si diguéssim un aval en un segell de cautxú. Però un dia o altre ho tirarà tot al botavant i es passarà.

LA MULA Als altres?

EL BOU No, als seus. I aleshores s'encendrà tot.

UNA VEU *(cantant des de fora)* Glòria a Déu en les altu-

ras [sic] i pau a la terra als homes de bona voluntat!

LA MULA Mira! En Vendrell que canta.

EL BOU No, Canela, que és un àngel; quines males condicions acústiques que tens!

LA MULA I què diu de la pau a l'home de bona voluntat? Això deu anar per Mr. Chamberlain, perquè el que és de pau per a l'altra gent...

(Se sent un espetec de trets i bombes de mà, que fa feredat.)

LA MULA Què és això, Roig? El front de l'Ebre?

EL BOU Tira, dona, no veus que som a Palestina? Són els àrabs, els jueus i els anglesos de míster Chamberlain que fan la pau.

(Continuen els trets i els cants.)

ELS TRETS Pum! pum! booom!

TELÓ

«Declaracions del Bou a la Mula sobre el que espera al Nen Jesús. En el Portal de Betlem», *L'Esquella de la Torratxa*, núm. 3094 (23-XII-1938), pàg. [792-793].

El general a l'altre barri

SKETCH REPRESENTAT AL CEL

L'escena representa el despatx de DÉU, *al Cel. En una porta vidriada, al fons, s'hi llegeix la inscripció: «Private». Mobles americans, telèfon, etc.*
En aixecar-se el teló, som a primeres hores del dia. DÉU, *segut darrera el buró, llegeix «La Vanguardia».*
Entra un àngel.

ÀNGEL Es pot?

DÉU Endavant.

ÀNGEL Sant Pere el vol veure.

DÉU Que passi.

*(L'*ÀNGEL *es retira. Al cap de breus instants, entra* SANT PERE, *que porta un gran clauer, del qual penja, només, una petita clau anglesa.)*

SANT PERE No molesto pas?

DÉU *(plegant el periòdic)* Estava donant una ullada al diari.

SANT PERE Des de quan llegiu *La Vanguardia?*

DÉU Des que suprimiren la secció «Religiosas». Abans estava subscrit al *Correo Catalán*. Però, la «bona premsa» va arribar a ensopir-me. Però què et porta per ací?

SANT PERE Simplement: que ha pujat de la terra un individu que vol entrar al cel de totes passades. Han estat inútils tots els meus esforços per a dissuadir-lo. L'home ha dit que volia

enraonar amb vós. Està a la porteria esperant-se.

DÉU Fes-lo entrar, i veurem què vol.

*(*SANT PERE *desapareix.* DÉU *arranja els objectes i els papers de damunt de la taula, fins que torna a entrar* SANT PERE, *acompanyat ara de* MARTÍNEZ ANIDO, *que és l'individu que vol entrar de totes passades al cel.)*

DÉU Endavant.

SANT PERE Ací hi ha aquest senyor.

DÉU *(a* MARTÍNEZ ANIDO*)* Què se t'ofereix?

ANIDO *(per* SANT PERE*)* El porter em priva l'entrada al cel, i com que trobo injusta la mesura, vinc a veure-us a vós.

SANT PERE No l'he deixat entrar, una vegada he consultat el registre. En el registre he trobat...

ANIDO En els registres es troba sempre el que hom vol. Precisament sóc especialista en registres. *(Fa una rialleta maquiavèlica* [sic] *que els altres no comprenen.)*

DÉU No interrompis, si us plau. Què deies, Pere?

SANT PERE Doncs que he cercat el seu nom al registre i he trobat que el Tribunal Suprem l'ha destinat a l'infern.

ANIDO Una injustícia! Jo us prometo...

DÉU No enraonis fins que se t'interrogui! *(Pausa.)* Com et dius?

ANIDO Severiano Martínez Anido.

DÉU *(a* SANT PERE, *indicant-li la llibreria del fons)* Porta'm l'eme [sic].

*(*SANT PERE *va al fons i treu un volum de la llibreria i el dóna a* DÉU. *Aquest el fulleja.)*

Manye, Marquina, Martínez *(Descoratjat.)* Cinquanta pàgines de Martínez! Qualsevol us troba...

ANIDO Molts Martínez, però pocs generals. Sóc el general Martínez Anido.

DÉU Sou general, dieu? *(Torna a consultar el registre.)* Un Martínez general... Ja us tinc. *(Llegint.)* «General Martínez Campos».

ANIDO No, no... Martínez Anido. A-ni-do!

DÉU Finalment! «Martínez Anido, Severiano. Ministre d'Ordre Públic del Govern de l'Espanya nacionalista, Ex-governador civil de Barcelona...».

ANIDO *(satisfet)* Exacte. Aquest sóc jo.

DÉU *(ha continuat llegint, i al cap d'uns moments, diu)* Sí, sí... Doncs, mira: ho tens molt negre. Al final de la teva biografia hi ha una I.

ANIDO Què vol dir la I? A mi, a la terra, me la posaven al davant. Volia dir Il·lustríssim.

SANT PERE Doncs ací vol dir: Infern.

ANIDO No feu bromes!

DÉU Res de bromes. La teva conducta terrenal t'ha fet mereixedor de l'infern.

ANIDO No pot ésser! Per força hi ha d'haver una confusió. Si jo sóc un home d'ordre!

DÉU Ja ho sé: d'ordre públic. Per això se't condemna.

ANIDO Si abans de morir, el nunci de Sa Santedat va assegurar-me...

DÉU Explica-ho al Nunci. Ací al cel hem seguit fil per randa la teva actuació terrenal. No acostumem a equivocar-nos.

ANIDO Presentaré recurs.

DÉU Perdràs el temps. Ací només fallem una vegada. No et creguis que fem el «burro».

ANIDO És intolerable que a un home d'ordre se'l tracti d'aquesta manera! Per això he defensat tants anys la religió? Per això portava tants capellans a l'enterrament?

DÉU Que en vas d'errat de comptes! Tu no saps que al cel gairebé no n'hi entra cap de capellà?

ANIDO *(esverat)* I ara!

DÉU Tu a la terra cometeres moltes barbaritats.

ANIDO Jo?

DÉU Que no te'n recordes que quan eres governador, diguem-ne civil, de Barcelona?

ANIDO Vaig ésser el governador de les forces vives!

DÉU Doncs aquestes forces vives, una vegada mortes, han fet cap totes a l'infern.

ANIDO Si jo vaig pacificar Barcelona!

DÉU La pau dels cementiris, que deia no recordo quin personatge il·lustre.

SANT PERE *(apuntant)* Miró i Trepat.

DÉU I després, a Burgos, què has fet?

ANIDO Dos milions de fitxes d'enemics de la religió i de l'Església.

DÉU Al cel no gastem altres fitxes que les del dòmino. I sembla que tu has perdut la partida.

(Al defora se sent una gran cridòria. Arriben perceptibles exclamacions de «A fora!», «Que el treguin!», etc.*).*

DÉU *(a* SANT PERE*)* Què són aquests crits?

SANT PERE Ho vaig a veure, senyor. *(Surt i torna* [a] *entrar a l'acte.)* És el poble celestial que s'insurrecciona. Hi ha una comissió que pretén parlar amb vós.

DÉU Diga'ls [sic] que passin, però en silenci.

(SANT PERE *obre la porta i entren els comissionats. Tots porten ales i timó de direcció. N'hi ha alguns, més distingits, que són biplans.)*

COMISSIONAT 1 Senyor, veníem per a protestar...

ALTRES COMISSIONATS *(interrompent a crits)* Que el treguin! Que se'n vagi!

DÉU *(indignat)* Silenci! Ací no parla ni Déu! *(Rectificant.)* Bé, Déu sí que parla *(Al* COMISSIONAT 1.*)* Què deies? De què protesteu?

COMISSIONAT 1 De la presència al cel d'aquest individu. *(Assenyala* MARTÍNEZ ANIDO.*)* O ell, o nosaltres. Si li permeteu l'entrada al cel, demà mateix tots els vostres súbdits, en massa, demanem la nacionalització a l'infern.

(De la Comissió en surten crits de «Bravo!», «Molt bé!», «Fora», etc.).

DÉU Retireu-vos tranquils, i confieu en els vostres governants. Faré justícia.

SANT PERE Apa, nois, retireu-vos sense cridar.

(La Comissió es retira.)

DÉU *(a l'*ANIDO*)* Ja ho has sentit, no?

ANIDO Quin fàstic! I tota aquesta «grípia» hi ha en el cel? Jo que em creia que només hi havia gent fina!

DÉU Que els coneixes, a aquests que han vingut?

ANIDO Naturalment! Obrers, catalanistes, republicans... Quin fàstic! Sembla estrany que els doneu audiència. Jo fos el vostre ministre d'Ordre Públic, ja els ho explicaria!

DÉU En el meu reialme tothom té vot i veu.

ANIDO A vós us convindria una dictadura. Per què no aprofiteu la meva experiència? Per què no feu entrar el cel en l'eix Roma-Berlín-Toquio-Salamanca?

DÉU A casa meva faig el que em dóna la gana! Pots anar a oferir els teus serveis al diable.

ANIDO Escolteu, i ací al cel no hi hauria pas un íntim amic meu que va morir fa alguns anys. Un tal Arlegui, també general...

DÉU Arlegui? No em sona. Tu, Pere, mira el registre.

(SANT PERE *consulta el volum A.)*

SANT PERE *(llegint)* Arlegui, Arlegui... Ja [ho] tinc. També porta una I. És a l'infern.

ANIDO També a l'infern?

DÉU Ja t'he donat prou audiència. Potser que abreugéssim. He de despatxar el correu celestial.

ANIDO No podria des d'ací parlar amb l'infern? Voldria dir quatre paraules a aquest Arlegui.

DÉU Pere, demana línia.

*(*SANT PERE *va al telèfon i marca un número.)*

SANT PERE Infern? Voldríeu avisar un tal Arlegui. Ar-legui. A d'Abissínia, r de Renània, l de Líbia, e d'Estònia, g de Grècia, u d'Ucraïna i d'Història sense h.

(Passen uns segons.)

Arlegui? Sou vós? Un moment. *(Cedeix l'auricular a* MARTÍNEZ ANIDO.*)*

ANIDO Ets tu? Sóc Severiano. Estic al cel... No t'ho creus? És que només hi estic de pas... Què dius?... Qui?... Ah! Amb Mola i Sanjurjo!... Bé... Digue'ls que ens veurem dintre poc... Adéu! *(Penja l'aparell.)*

DÉU Què em deies?

ANIDO No. He dit adéu. M'acomiadava. L'amic Arlegui està realment a l'infern, en companyia de Mola i de Sanjurjo. Veig que a aquest no li ha servit de res ésser san... jurjo.

DÉU Doncs, apa: deixa'ns tranquils, abans no es torni a esvalotar el galliner.

ANIDO *(molestat)* Us ben prometo que si mai torno a reencarnar-me no voldré ésser persona d'ordre. Per a veure'm tractat així!

DÉU Prou comentaris!

ANIDO Ja me'n vaig, ja... Per on s'hi va a l'infern?

DÉU Per Salamanca. *(A* SANT PERE.*)* Tu, fes-lo acompanyar pels arcàngels Sant Gabriel i Sant Miquel.

ANIDO *(fa un bot)* No!

DÉU Què et passa?

ANIDO Fer-me acompanyar per dos «polis»!... Que us creieu que no sé el truc? Si en tota la meva vida no he fet altra cosa. Vós voleu que no arribi a l'infern.

DÉU No t'entenc.

ANIDO Però que no ho sabeu que vaig inventar-la jo la llei de fugues?

*(*DÉU *s'arronça* [sic] *d'espatlles.* MARTÍNEZ ANIDO *surt escapat pel fons i* SANT PERE *li va al darrera amb un flaviol sonant.)*

TELÓ

«*El general a l'altre barri*. Sketch representat al cel», *L'Esquella de la Torratxa*, núm. 3096 (6-I-1939), pàg. 6-7.